MUSTAQILLIK YILLARIDA SURXONDARYO VILOYATIDA SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMINING ISLOH QILINISHI VA IJOBIY O'ZGARISHLARNING AMALGA OSHIRILISHI

Amirqulov Sobir Abdusattor o'g'li
Surxondaryo viloyati Oltinsoy tumani
47-umumta'lim maktabi Tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur tezisda O'zbekiston Respublikasining mustaqillik yillarida Surxondaryo viloyatida sog'liqni saqlash tizimining shakllanishi, tashkiliy-huquqiy asoslarining takomillashuvi, birlamchi tibbiy-sanitariya yordami, shoshilinch tibbiy yordam, onalik va bolalikni muhofaza qilish, tibbiy kadrlar tayyorlash, moddiy-texnik bazani mustahkamlash hamda tibbiyot xizmatlarini raqamlashtirish jarayonlari tarixiy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Tadqiqotda hududning o'ziga xos ijtimoiy-demografik va geografik sharoitlari, qishloq va chekka aholi punktlariga tibbiy xizmatni yaqinlashtirish masalalari alohida yoritiladi. Shuningdek, mustaqillikning dastlabki bosqichida amalga oshirilgan islohotlardan boshlab, 2017-yildan keyingi modernizatsiya jarayonlarigacha bo'lgan davrda erishilgan ijobiy natijalar va saqlanib qolayotgan muammolar ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: mustaqillik, Surxondaryo, sog'liqni saqlash, tibbiy xizmat, birlamchi tibbiy-sanitariya yordami, oilaviy poliklinika, shoshilinch tibbiy yordam, tibbiy kadrlar, modernizatsiya, raqamlashtirish, tibbiy sug'urta.

Kirish.O'zbekiston davlat mustaqilligini qo'lga kiritgach, jamiyat hayotining barcha sohalari qatori sog'liqni saqlash tizimini ham milliy taraqqiyot talablari asosida qayta tashkil etish zarurati yuzaga keldi. Chunki sog'lom aholi mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti, inson kapitalining rivojlanishi va demografik barqarorligining muhim omillaridan biridir. Shu sababli mustaqillikning dastlabki yillaridanoq fuqarolarning sog'lig'ini muhofaza qilish, tibbiy yordamning ommabopligi va sifatini oshirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi.

Mazkur jarayon Surxondaryo viloyati uchun ayniqsa muhim edi. Viloyatning tog'li va adirli hududlari, qishloq aholisining salmoqli ulushi, ayrim aholi punktlarining tuman markazlaridan uzoqligi tibbiy yordamni hududlar bo'yicha teng va barqaror tashkil etish masalasini kun tartibiga qo'ydi. Shu bois viloyatda sog'liqni saqlashni rivojlantirish faqat shifoxonalar sonini ko'paytirish bilan cheklanmay, birlamchi bo'g'inni mustahkamlash, tez tibbiy yordamni takomillashtirish, malakali kadrlar bilan ta'minlash va zamonaviy tibbiy texnologiyalarni hududlarga olib kirishni ham qamrab oldi.

Tadqiqot mavzusining dolzarbligi shundaki, Surxondaryo viloyatida sog'liqni saqlash tizimida amalga oshirilgan o'zgarishlar hududning ijtimoiy tarixini, davlatning inson manfaatlariga yo'naltirilgan siyosatini va mustaqillik davri modernizatsiya jarayonlarini o'rganishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Mavzuni o'rganishda B.S. Rahimovning Surxondaryo misolida mustaqillikning dastlabki davridagi ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy hayotga bag'ishlangan dissertatsiyasi, normativ-huquqiy hujjatlar, davlat statistika materiallari hamda so'nggi yillardagi rasmiy ma'lumotlardan foydalanish mumkin.

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

1. Mustaqillikning dastlabki yillarida Surxondaryoda sog'liqni saqlash tizimining shakllanishi

Mustaqillikning dastlabki bosqichida O'zbekiston sobiq ittifoq davridan meros bo'lib qolgan sog'liqni saqlash infratuzilmasini yangi siyosiy va iqtisodiy sharoitga moslashtirish vazifasiga duch keldi. 1990-yillar mamlakat uchun murakkab iqtisodiy o'tish davri bo'lishiga qaramay, aholining asosiy tibbiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatini saqlab qolish, sanitariya-epidemiologik barqarorlikni ta'minlash va ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarni qo'llab-quvvatlash muhim vazifa sifatida belgilandi.

1996-yilda "Fuqarolar sog'lig'ini saqlash to'g'risida"gi Qonunning qabul qilinishi sog'liqni saqlash sohasidagi munosabatlarning huquqiy asoslarini mustahkamladi. Mazkur huquqiy baza fuqarolarning tibbiy yordam olish huquqi, davlatning sog'liqni saqlash sohasidagi majburiyatlari, profilaktika va sanitariya nazoratining ahamiyatini belgilashga xizmat qildi. Keyingi bosqichda 1998-yil 10-noyabrdagi PF-2107-son Farmon bilan 1998–2005-yillarda sog'liqni saqlash tizimini isloh qilish davlat dasturi tasdiqlandi. Unda birlamchi tibbiy-sanitariya yordamining kafolatlangan darajasini ta'minlash, shoshilinch tibbiy yordamni kuchaytirish, umumiy amaliyot shifokori tizimiga bosqichma-bosqich o'tish va tibbiy xizmat sifatini oshirish kabi vazifalar belgilandi.

Mazkur davlat dasturining hududiy ahamiyati Surxondaryoda ham yaqqol namoyon bo'ldi. Tuman va qishloq miqyosidagi tibbiy muassasalarning faoliyatini qayta ko'rib chiqish, mavjud moddiy bazadan samarali foydalanish, aholini profilaktik ko'riklar bilan qamrab olish va onalik-bolalikni muhofaza qilishga e'tibor kuchaytirildi. Birlamchi bo'g'in faoliyatining takomillashuvi aholining kasalliklarni erta aniqlash va davolash imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qildi.

Shu davrda tibbiy xizmatni faqat statsionar muassasalar faoliyatiga bog'lab qo'ymasdan, profilaktika va birlamchi yordamni kuchaytirish tamoyili shakllandi. Bu, ayniqsa, qishloq aholisi ko'p bo'lgan Surxondaryo uchun muhim edi. Aholining yashash joyiga yaqin tibbiy xizmat ko'rsatish, patronaj, bolalar va ayollar salomatligini muhofaza qilish, yuqumli kasalliklarning oldini olish kabi yo'nalishlar tizimning kundalik faoliyatida muhim o'rin egalladi.

2. 2006–2016-yillarda tibbiy xizmatlarni takomillashtirish va hududiy infratuzilmani rivojlantirish

2006–2016-yillar davomida O'zbekistonda sog'liqni saqlash tizimini bosqichma-bosqich takomillashtirish davom etdi. Bu davrda qishloq vrachlik punktlari, poliklinika va shifoxonalar faoliyatini yaxshilash, tibbiy kadrlarning malakasini oshirish, diagnostika va davolashning zamonaviy usullarini joriy etish masalalariga e'tibor qaratildi. Surxondaryo viloyatida ham tuman tibbiyot birlashmalari va birlamchi tibbiy bo'g'in muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash bo'yicha ishlar olib borildi.

Tibbiy yordamning sifatini oshirishda kadrlar masalasi alohida ahamiyatga ega bo'ldi. Viloyatning ayrim chekka hududlarida tor mutaxassislar yetishmasligi, shifokorlarning hududlar bo'yicha notekis taqsimlanishi kabi muammolar mavjud bo'lsa-da, tibbiyot xodimlarini tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimi orqali bu muammolarni yumshatishga harakat qilindi. Keyingi tadqiqotlarda Surxondaryo viloyatida tibbiyot tizimini kadrlar bilan ta'minlash muammolari va bu boradagi islohotlar alohida ilmiy yo'nalish sifatida o'rganilgani ham mazkur masalaning dolzarbligini ko'rsatadi.

Onalik va bolalikni muhofaza qilish ushbu davrning muhim yo'nalishlaridan biri bo'ldi. Homilador ayollarni tibbiy kuzatuvga olish, tug'ruq xizmatlarini yaxshilash, bolalar salomatligini muntazam nazorat qilish, emlash va profilaktik tadbirlarni kuchaytirish orqali aholining reproduktiv

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

salomatligini muhofaza qilishga qaratilgan ishlar amalga oshirildi. Bu yo'nalish keyinchalik hududiy skrining, perinatal va ixtisoslashtirilgan xizmatlarning rivojlanishiga zamin yaratdi.

3. 2017-yildan keyingi bosqich: tibbiy xizmatlarni modernizatsiya qilish

2017-yildan boshlab O'zbekistonda sog'liqni saqlash tizimini isloh qilish yangi bosqichga ko'tarildi. Tibbiy xizmat sifatini oshirish, aholiga yaqinlashtirish, birlamchi bo'g'inni kuchaytirish, ixtisoslashtirilgan tibbiy yordamni hududlarga olib tushish, tibbiy ta'lim va kadrlar tayyorlashni yangilash hamda raqamli texnologiyalarni joriy etish islohotlarning asosiy yo'nalishlariga aylandi.

2018-yil 7-dekabrdagi PF-5590-son Farmon bilan 2019–2025-yillarda O'zbekiston sog'liqni saqlash tizimini rivojlantirish konsepsiyasi tasdiqlandi. Hujjatda birlamchi tibbiy-sanitariya yordamining rolini kuchaytirish, shoshilinch yordam tizimini rivojlantirish, tibbiyot muassasalarini zamonaviylashtirish, kadrlar malakasini oshirish va "elektron sog'liqni saqlash" tizimini keng joriy etish vazifalari belgilandi. Farmonda 1991–2017-yillarda mamlakat miqyosida umumiy o'lim ko'rsatkichi 20 foizga kamaygani, o'rtacha umr ko'rish davomiyligi esa 1995-yildagi 69,1 yoshdan 2017-yilda 73,7 yoshga yetgani qayd etilgan.

Surxondaryoda ushbu islohotlar birlamchi tibbiy xizmatni aholiga yanada yaqinlashtirish orqali namoyon bo'ldi. Oilaviy shifokorlik punktlari, oilaviy poliklinikalar, mahalla darajasidagi tibbiy punktlar va tez tibbiy yordam bo'limlarini rivojlantirish qishloq va chekka hududlarda xizmatlardan foydalanish imkoniyatini kengaytirdi. 2019-yilda Sho'rchi tumanini kompleks rivojlantirish bo'yicha hukumat qarorida tibbiyot birlashmasining tug'ruqxona bo'limi uchun qo'shimcha bino, travmatologiya bo'limi, qishloq oilaviy poliklinikalari va tez yordam shoxobchalarini qurish hamda rekonstruksiya qilish kabi loyihalar nazarda tutilgani hududiy infratuzilmaga berilgan e'tiborning amaliy misolidir.

2020-yildagi birlamchi tibbiy-sanitariya yordamiga oid islohotlar ham muhim bo'ldi. Birlamchi bo'g'inni mustahkamlash, patronaj va profilaktika tizimini yangilash, sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, malakali kadrlar tayyorlash va tibbiy yordamning ommabopligini oshirish vazifalari belgilandi. Bu yondashuv tibbiy xizmatni kasallik yuzaga kelgandan keyin davolashdan ko'ra, uning oldini olish va erta aniqlashga yo'naltirishni kuchaytirdi.

4. Surxondaryoda moddiy-texnik baza va shoshilinch tibbiy yordamning rivojlanishi

Viloyatda sog'liqni saqlash tizimini rivojlantirishning muhim ko'rsatkichlaridan biri tibbiyot muassasalarining moddiy-texnik bazasini yangilashdir. Zamonaviy diagnostika va davolash usullaridan foydalanish uchun yangi binolar, tibbiy uskunalar, laboratoriya vositalari va tez tibbiy yordam transporti zarur. So'nggi yillarda bu yo'nalishda Surxondaryoda sezilarli ishlar amalga oshirildi.

Viloyat hokimligi ma'lumotlariga ko'ra, 2023-yilda Surxondaryoda 13 ta yangi oilaviy shifokorlik punkti va 2 ta oilaviy poliklinika qurilgan, olis va chekka hududlarda 61 ta konteyner asosida "Mahalla tibbiyot punktlari" tashkil etilgan. Ushbu tadbirlar natijasida qariyb 237 ming aholiga birlamchi tibbiy xizmatni tezkor ko'rsatish imkoniyati kengaygan. Shu yili tez tibbiy yordam xizmatini yaxshilash maqsadida 90 ta yangi, maxsus jihozlangan avtomashina keltirilgani ham hududiy tibbiyot tizimining transport va logistika imkoniyatlari kengayganini ko'rsatadi.

Ixtisoslashtirilgan yordamning hududlarga tushirilishi ham ijobiy o'zgarishlardan biridir. Masalan, 2023-yilda Respublika shoshilinch tibbiy yordam ilmiy markazi viloyat filialiga va Denov tumaniga gemodializ apparatlari o'rnatilib, viloyatdagi bunday apparatlar soni 45 taga yetkazilgan. Natijada faqat viloyat markazi emas, Denov, Sariosiyo va Sherobod kabi hududlarda ham muayyan murakkab tibbiy xizmatlardan foydalanish imkoniyati kengaygan.

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

2024-yil yakunlariga ko'ra, Surxondaryo viloyatida shifoxona muassasalari soni 96 taga yetgan. Bu ko'rsatkich 2023-yilga nisbatan 19 taga yoki 24,7 foizga ko'pdir. Shifoxonalardagi bemor o'rinlari soni ham 2020-yildagi 8,7 mingdan 2024-yilda 9,9 mingga yetgan. Mazkur ko'rsatkichlar viloyatning statsionar tibbiy yordam salohiyati oshganini ko'rsatadi. Biroq miqdoriy o'sish bilan bir qatorda xizmat sifati, malakali mutaxassislar bilan ta'minlash va uskunalardan samarali foydalanish masalalari doimiy nazoratni talab qiladi.

5. Tibbiy kadrlar masalasi va inson omili

Sog'liqni saqlash tizimining samaradorligi ko'p jihatdan tibbiy kadrlarning bilim va malakasiga bog'liq. Mustaqillik yillarida Surxondaryoda shifokorlar va o'rta tibbiyot xodimlarini tayyorlash, ularning malakasini oshirish, zamonaviy diagnostika va davolash usullarini o'zlashtirishiga sharoit yaratish masalalari bosqichma-bosqich rivojlantirildi. Ayniqsa, chekka hududlarda mutaxassislarni ushlab qolish va xizmat ko'rsatish sifatini bir xil darajada ta'minlash dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

2023-yilda nashr etilgan ilmiy tadqiqotlardan birida Surxondaryo viloyatida tibbiyot tizimini kadrlar bilan ta'minlash muammolari, mutaxassislar tayyorlash jarayoni va shifokor hamda o'rta tibbiyot xodimlari salmog'ini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar tahlil qilingan. Ushbu tadqiqot hududiy tibbiyot tarixini o'rganishda muhim manbalardan biri bo'lib, sog'liqni saqlashdagi ijobiy o'zgarishlar faqat bino va uskunalar bilan emas, balki malakali inson kapitalining shakllanishi bilan ham bog'liqligini ko'rsatadi.

Tibbiyot kadrlarining kasbiy rivoji bilan bir qatorda tibbiy muassasalarda xizmat madaniyati, bemor huquqlariga hurmat, shaffoflik va mas'uliyat tamoyillarini kuchaytirish ham muhimdir. Zamonaviy sog'liqni saqlash tizimida shifokorning klinik bilimlari bilan bir qatorda axborot texnologiyalaridan foydalanish, tibbiy hujjatlarni elektron yuritish va bemor bilan kommunikatsiya ko'nikmalari ham muhim ahamiyat kasb etmoqda.

6. Raqamlashtirish va zamonaviy tibbiy xizmatlar

Mustaqillik davrining keyingi bosqichida sog'liqni saqlashni raqamlashtirish yangi sifat bosqichini boshlab berdi. Elektron ma'lumotlar bazasi, elektron poliklinika, elektron shifoxona, elektron retsept va yagona tibbiy axborot tizimlari tibbiy xizmatni boshqarish, bemor haqidagi ma'lumotlarni saqlash va xizmatlar shaffofligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Surxondaryo viloyatida ham yagona tibbiyot axborot tizimi — DMEDni joriy etish ishlari olib borilmoqda. 2024–2025-yillarda viloyatdagi ayrim muassasalarda raqamlashtirish jarayonida texnik ta'minot va tizimdan foydalanish bilan bog'liq kamchiliklar aniqlangani rasmiy manbalarda qayd etilgan. Bu holat raqamlashtirishning o'zi yetarli emasligini, xodimlarni o'qitish, kompyuter va tarmoq infratuzilmasini yangilash, tizimdan kundalik amaliyotda to'liq foydalanish ham zarurligini ko'rsatadi.

2024-yil yakunlari bo'yicha respublika miqyosida sog'liqni saqlash tizimiga davlat budjetidan 33,4 trillion so'm ajratilgani, 147 ta tibbiyot obyektida qurilish va ta'mirlash ishlari uchun 1,3 trillion so'm yo'naltirilgani, 441 ta muassasaga 16 659 dona tibbiy jihoz yetkazib berilgani qayd etilgan. Ushbu umumrespublika jarayonlari hududlar, jumladan Surxondaryoda ham zamonaviy tibbiy texnologiyalarni joriy etish uchun moliyaviy va texnik asos yaratmoqda.

Raqamlashtirishning tarixiy ahamiyati shundaki, tibbiy xizmat ko'rsatish jarayoni asta-sekin qog'oz hujjatlariga tayanadigan tizimdan elektron boshqaruvga o'tmoqda. Bu esa ma'lumotlarni tezkor almashish, tibbiy xizmat sifatini monitoring qilish, bemorning tibbiy tarixini izchil yuritish va boshqaruv qarorlarini aniq ma'lumotlar asosida qabul qilish imkoniyatini kengaytiradi.

7. Erishilgan ijobiy natijalar va mavjud muammolar

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Mustaqillik yillarida Surxondaryo viloyatida sog'liqni saqlash tizimining rivojlanishini bir necha asosiy natijalar orqali baholash mumkin. Birinchidan, tibbiy yordamning huquqiy va tashkiliy asoslari shakllandi. Ikkinchidan, birlamchi tibbiy-sanitariya yordami tizimi rivojlanib, oilaviy shifokorlik punktlari va poliklinikalar orqali aholiga xizmat ko'rsatish imkoniyati kengaydi. Uchinchidan, shoshilinch tibbiy yordamning moddiy-texnik bazasi mustahkamlandi. To'rtinchidan, onalik va bolalikni muhofaza qilish, profilaktika va skrining tadbirlari kengaydi. Beshinchidan, yuqori texnologik tibbiy yordamning ayrim turlarini viloyat va tuman darajasiga tushirish jarayoni boshlandi.

2024-yil yakunlari bo'yicha shifoxona muassasalari sonining 96 taga yetishi va 2023-yilga nisbatan 24,7 foizga ko'payishi viloyatdagi statsionar tibbiy yordam infratuzilmasining kengayganidan dalolat beradi. 2023-yilda yangi oilaviy shifokorlik punktlari va oilaviy poliklinikalar qurilishi, mahalla tibbiyot punktlarining tashkil etilishi esa tibbiy yordamning aholiga geografik jihatdan yaqinlashganini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, tizim oldida hal etilishi zarur bo'lgan masalalar ham mavjud. Chekka va tog'li hududlarda tor mutaxassislar bilan ta'minlash, ayrim muassasalarning moddiy-texnik bazasini yangilash, raqamli tizimlardan foydalanish bo'yicha xodimlarning malakasini oshirish, tibbiy xizmat sifatini hududlar kesimida bir xil darajaga olib chiqish shular jumlasidandir. 2024–2025-yillarda Surxondaryodagi ayrim tibbiyot muassasalarida DMED tizimini joriy etishda aniqlangan kamchiliklar raqamli transformatsiya jarayonida tashkiliy va kadrlar masalalariga ham e'tibor berish kerakligini ko'rsatdi.

Kelgusida davlat tibbiy sug'urtasi mexanizmlarining bosqichma-bosqich joriy etilishi, kafolatlangan bepul tibbiy xizmatlar va dori vositalari paketining takomillashuvi, elektron tibbiy xizmatlarning kengayishi Surxondaryoda ham tibbiy yordamni tashkil etishning yangi bosqichini shakllantirishi mumkin. 2025-yilda e'lon qilingan rasmiy ma'lumotlarda davlat tibbiy sug'urtasi mexanizmlarini 2026-yilda Surxondaryo viloyatida joriy etish rejalashtirilgani qayd etilgan. Bu jarayon tibbiy xizmatlarni moliyalashtirish va aholining kafolatlangan tibbiy yordamdan foydalanish imkoniyatlarini yanada takomillashtirishga qaratilgan.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, mustaqillik yillarida Surxondaryo viloyatining sog'liqni saqlash tizimi murakkab, ammo izchil rivojlanish yo'lini bosib o'tdi. Dastlabki yillarda asosiy vazifa mavjud tizimni saqlab qolish va yangi mustaqil davlatning huquqiy asoslariga moslashtirishdan iborat bo'lgan bo'lsa, keyingi bosqichlarda tibbiy xizmatning sifatini oshirish, birlamchi bo'g'inni kuchaytirish, shoshilinch yordamni takomillashtirish va moddiy-texnik bazani yangilash ustuvor yo'nalishga aylandi.

2017-yildan keyingi davrda islohotlarning ko'lami yanada kengaydi. Zamonaviy tibbiy uskunalar, yangi shifoxona va poliklinikalar, oilaviy shifokorlik punktlari, tez tibbiy yordam avtomashinalari, gemodializ va boshqa ixtisoslashtirilgan xizmatlarning hududlarga olib kirilishi aholining tibbiy xizmatdan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirdi. Raqamlashtirish esa boshqaruv va xizmat ko'rsatish jarayonlarini zamonaviylashtirishning yangi yo'nalishiga aylandi.

Surxondaryo viloyati misolida ko'rinadiki, sog'liqni saqlashdagi ijobiy o'zgarishlar faqat tibbiyot muassasalari sonining ortishi bilan belgilanmaydi. Ularning samaradorligi aholining tibbiy xizmatga yaqinligi, malakali kadrlar mavjudligi, zamonaviy diagnostika va davolash usullaridan foydalanish, profilaktikaning kuchayishi, xizmatlarning shaffofligi va raqamli texnologiyalarning amaliyotga to'liq joriy etilishi bilan belgilanadi. Shu jihatdan mustaqillik yillarida Surxondaryoda amalga oshirilgan islohotlar viloyat ijtimoiy tarixining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Раҳимов Б.С. Ўзбекистоннинг мустақиллик йилларидаги ижтимоий-иқтисодий ва маданий ҳаёти (Сурхондарё вилояти мисолида 1991–2005 йиллар). Тарих фан. ном. дисс. – Тошкент: ЎзМУ, 2008.
2. O'zbekiston Respublikasining "Fuqarolar sog'lig'ini saqlash to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 1996.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 1998-yil 10-noyabrdagi PF-2107-son "O'zbekiston Respublikasi sog'liqni saqlash tizimini isloh qilish davlat dasturi to'g'risida"gi Farmoni.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 7-dekabrdagi PF-5590-son "O'zbekiston Respublikasi sog'liqni saqlash tizimini tubdan takomillashtirish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar to'g'risida"gi Farmoni.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-noyabrdagi PF-6110-son "Birlamchi tibbiy-sanitariya yordami muassasalari faoliyatiga mutlaqo yangi mexanizmlarni joriy qilish va sog'liqni saqlash tizimida olib borilayotgan islohotlar samaradorligini yanada oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni.
6. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 15-oktabrdagi 872-son "2019–2022-yillarda Surxondaryo viloyatining Sho'rchi tumanini kompleks ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori.
7. Xujanazarov A.Z. Surxondaryo viloyatida tibbiyot tizimini kadrlar bilan ta'minlash muammolari va tizimdagi islohotlar // Surxondaryo: Ilm va Tafakkur. 2023. №4. B. 47–54.
8. Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi. Surxondaryo viloyatida sog'liqni saqlash: 2024-yil yakuni bo'yicha press-reliz. – Termiz, 2025.
9. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi. 2024-yilda amalga oshirilgan ishlar sarhisobi. – Toshkent, 2025.
10. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi va Surxondaryo viloyati hokimligining sog'liqni saqlash sohasiga oid rasmiy ma'lumotlari.

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.